

L'ENSENYAMENT DEL CATALÀ A LES UNIVERSITATS DE LA GRAN BRETANYA I IRLANDA.

Alan YATES

El desenvolupament dels estudis catalans a les universitats britàniques i irlandeses ha estat historiat, almenys parcialment, en diverses publicacions (X. Barral i Altet, *L'ensenyament del català a Europa i Amèrica del Nord*, (Barcelona 1971); R. Pring-Mill, *The Anglo-Catalan Society* (BHS, LIII (1976)); G. J. Walker, *The Catalan connection* (Vida Hispànica, XXV, 1977, núm. 2); A. Yates, *L'Anglo-catalan society* (Serra d'Or, juliol-agost, 1978); *The Anglo-Catalan Society, 1954-1979* (Sheffield 1979). Aquests mateixos escrits han donat prou relleu, naturalment, al paper de l'Anglo-Catalan Society, entitat que des de 1954, opera com a punt de convergència i de coordinació de la catalanística de les illes britàniques. Ací, doncs, puc limitar-me a parlar -en termes molt breus i generals- de l'aspecte de les nostres activitats i concentrar-me, en canvi, en esdeveniments més recents, la situació actual, i en alguns problemes que se'ns plantegen cara al futur.

Són tres els peoners de la nostra catalanística acadèmica: Alison Peers, el qual, com a col·laborador del seu interès per l'obra de Ramon Llull, va instituir ja als anys 20 l'estudi del català al Departament d'Espanyol de la Universitat de Liverpool on l'assignatura ha prosperat de llavors ençà i per on ha passat una "cadena" impressionant de lectors de català -Ferran Soldevila, Joaquim Molas, Jordi Carbonell..., el successor, ja permanent, dels quals és Joan-Lluís Marfany (la qüestió dels lectorats és importantíssima des del nostre punt de vista i la tornaré a esmentar més endavant.); els altres dos peoners són el filòleg William Entwistle i el medievalista Ignasi González Llubera, els quals en llurs respectives universitats (Oxford i Belfast), i cadascú des del seu angle especialitzat, van iniciar moltes promocions d'estudiants anglesos i irlandesos al coneixement del fenomen lingüístic i cultural del català. Alumnes destacats d'aquestes figures patriarcalcs van consolidar llur influència catalanòfila (Pring-Mill, a Oxford) i la van implantar en altres centres durant l'etapa d'expansió universitària de l'immediata post- guerra (Atkinson, a Glasgow; Pierce, a Sheffield; Tate, a Nottingham). Aviat es va incorporar una nova branca a aquest arbre genealògic: a invitació del professor Trend, Josep M. Batista i Roca es va establir a Cambridge a finals dels 40 i d'allí va sorgir una nova "escola" de catalanistes (Eliot, Terry, Barrass, Russell-Gebbett, Keightley, Walker), la qual, observem de passada, contrapesava les marques tendències filològiques i medievalistes de les branques anteriors. Així, amb la gradual però segura ramificació d'aquesta família (Aberdeen, Bristol, Cardiff, Durham, Glasgow, St. Andrews), es pot parlar ja d'una distintiva i prou coherent tradició del català a les illes britàniques. La fundació de l'Anglo-Catalan

Society, l'any 1954, gràcies especialment a la iniciativa d'Entwistle i de Batista i Roca, corresponia doncs a la necessitat genuïna, per part d'una petita comunitat d'estudiosos relativament dispersa, de disposar d'un fòrum professional, alhora que venia a corroborar, indirectament, l'observació d'en Ferran Soldevila segons la qual "l'aproximació anglo-catalana, (que) és una de les característiques de la nostra política internacional paral·lela a la tradicional aliança franco-castellana". Amb aquest pas l'*status* del català dins el món acadèmic britànic va quedar confirmat i estabilitzat, i efectivament podem dir que la situació que a grans trets acabem de descriure, constitueix l'autèntic *status quo* fins ben entrats els anys 70. En aquesta etapa de la història existeix l'opció del català en una dotzena de la quarantena total dels departaments d'estudis hispànics a les nostres illes. La institució a Cambridge precisament, l'any 1973, de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes és un acte ben simbòlic en relació amb la història que he esbossat i a l'ensem, ara no podem veure clarament, l'auguració d'una nova etapa. Hem arribat al moment del *pre-postfrankisme*.

Abans de passar endavant, però, vull reprendre breument un tema ja apuntat, el de la importància dels lectors catalans. Des de Ferran Soldevila fins a la generació més recent -alguns representants de la qual sé que assisteixen a aquestes sessions- la presència dels lectors catalans als nostres departaments, "catalanitzats" o no -és a dir, amb o sense assignatura oficial de català- ha contribuït, directament i indirecta, a fomentar-hi l'interès pel català, començant naturalment per la llengua. Això s'ha demostrat molt recentment en els casos de tres departaments teòricament "no catalanitzats" (Salford, Birmingham, Leeds) on, per iniciativa pròpia però amb ~~aportant~~ suport oficial, el lector ha iniciat fora del programa d'estudis classes de llengua catalana per a alumnes i professors, i això, almenys en un dels casos esmentats, ha estat un primer pas vers la institucionalització de l'assignatura. Diré entre parèntesis que, sota aquesta llum, sembla molt assenyada la política del govern portuguès que, a través del seu Institut d'Alta Cultura, subvenciona molts lectorats a l'estranger. Voldríem que la Generalitat estudiés, com més aviat millor, la possibilitat de seguir aquest exemple.

Al novembre de 1975 -no sé si el dia 20 mateix- es publica a Londres *Teach Yourself Catalan*. No tinc més remei que esmentar en aquest context el meu llibre, amb totes les excuses que calguin, ja que es tracta d'una d'aquelles coincidències curioses però nogensmenys significatives. Aquesta gramàtica introductòria *cum* manual pràctic del català, d'aspecte i de procediments molt tradicionals (basada de fet en el mètode provat de les dues gramàtiques "essencials", la castellana de Ramsden i la portuguesa de Willis, més usades a les universitats britàniques) va ser pensada per a completar, anava a dir suplantar, la *Catalan Grammar* de Joan Gili que tan bon servei ens havia fet durant més d'un quart de segle. El meu llibre (a l'igual que el seu pobre autor) és essencialment un producte de l'heroica època anterior, cosa que explica tots els seus -anava a dir "lurs" defectes: el vaig començar l'any 1970, en col·laboració amb en

Actes del Ier Simposium sobre l'ensenyament del català a no catalanoparlants (Vic, 1982)

Joan-Lluís Marfany. El fet és, però, que la seva aparició va incidir amb un moment crucial en la vida d'aquest país, amb l'inici d'uns canvis en la perspectiva del català que produïrien en els nostres departaments una embranzida renovada d'interès en el tema. El llibre es va acabar assimilat de seguida en aquest moviment. Del 1975 ençà almenys 4 departaments d'hispàniques abans "no catalanitzats" han instituit assignatures noves de català (Southampton, Bradford, Cork, Swansea), procés que correspon evidentment a un desig de reflectir la dinàmica del canvi polític al país i de mantenir-se al corrent dels processos de recuperació que estem presenciant. Quantitativament la reacció haguera pogut resultar encara més positiva, si les circumstàncies econòmiques generals haguessin estat més propícies. El fet és que aquest moviment va topar de seguida amb una política universitària, allà dalt, de reduccions i restriccions de tota mena, conseqüència de la crisi econòmica generalitzada, els efectes de la qual han significat, arreu de les nostres institucions, sacrificis i una immobilitat penosa que durarà encara molts anys. L'any 1979 vaig fer una enquesta sobre la situació i la perspectiva futura del català a tots els nostres departaments d'hispàniques/molts dels caps de departaments no-catalanitzats em van contestar que lès ganes d'introduir la matèria hi eren, reconeixent-ne l'interès i la importància, però que les condicions econòmiques ho impossibilitaven. Hem de concloure doncs, que hi ha capacitat potencial per a una expansió natural d'ensenyament del català a les nostres universitats, però que la seva realització queda per ara poc segura.

Abans de passar a prendre una perspectiva diferent sobre aquest futur incert, vull puntualitzar una mica les condicions i l'estructura de l'ensenyament del català a les nostres institucions. Convé remarcar, primer, que al nostre país no hi existeix una carrera especialitzada del català: l'especialització és possible només al nivell "postgraduat" de les tesis de Master i de les tesis doctorals. Per a la llicenciatura, la matèria s'estudia arreu com a opció lliure dins la carrera d'Estudis Hispànics (deixant de banda l'element català que hi pot haver en determinats cursos de sociologia, econòmiques, història, etc.). Cada una de les nostres universitats és autònoma, com sa beu, i això explica l'enorme diversitat de maneres d'enfocar la matèria i de mètodes d'ensenyament. No puc embrancar-me ara en la descripció detallada d'aquest panorama; remeto al llibre de Barral i Altet, tot remarcant que caldria posar-lo al dia en molts aspectes. Dono només unes mostres de la varietat d'opcions: a Oxford i a Londres, per exemple, el català hi figura només com a assignatura opcional (i a la pràctica rarament agafada) sobre la literatura medieval o sobre la filologia històrica, mentre que a l'altre extrem, en els departaments de Liverpool, Belfast, Bristol, Durham, Cambridge, Sheffield, St. Andrews, Southampton, s'hi fa (també facultativament, però en aquests casos amb bastant més concurrència) dos anys de llengua i literatura, medieval i/o moderna, amb una èmfasi creixent sobre l'ús pràctic de la llengua i sovint sobre qüestions socio-polítiques. I entremig altres possibilitats que van des de la purament filològica, generalment com a part d'una assignatura de filologia hispànica o romànica (Bath, Exeter), fins a l'ex

clusivament socio-econòmica (Bradford). En la gran majoria d'aquests casos, l'estudi de la llengua moderna és, lògicament, el punt de partida de les operacions, però convé remarcar dos "fets diferencials" que afecten el nostre procediment:

1) Que el temps disponible no permet un aprofundiment sistemàtic ni dóna prou oportunitats per a exercicis pràctics en l'ús de l'idioma. A la pràctica resulta molt sovint que la llengua s'ha d'aprendre sobre la marxa, en l'estudi de textos literaris prescrits (el sistema té els seus avantatges, però explica també els trets llibrescos del català parlat de molts especialistes estrangers). Un període de residència als Països Catalans, és clar, pot influir molt positivament en aquest canvi, i és de fet un recurs emprat per molts alumnes, durant o després de la carrera.

2) Que en els nostres departaments el català s'aprèn gairebé sempre saltant des del trampolí del castellà (o del francès, o dels coneixements de filologia romànica en general). És el revés de la medalla de la problemàtica que forma la raó de ser d'aquest Sympòsium. No sé, però, si d'una comparació se'n podria treure alguna conclusió útil: més aviat ho dubto.

Fins fa pocs anys les condicions en què s'ensenyava el català a l'estranger eren més "normals" que les que es donaven en aquest país, malgrat les deficiències i les limitacions del sistema en què treballàvem. Ja he dit que era una "època heroica": ens sentíem satisfets, justificats, fent cultura de resistència, mantenint encesa la flama de la llengua, etc., etc. Per damunt d'una fe en el valor intrínsec de la matèria que ensenyàvem estàvem marcats segons ho expressa el professor Badia, amb una mena de "senyal indeleble" "en forma d'una adhesió entrenyable a tota la comunitat catalano-parlant i a la seva problemàtica". Però si abans ens sostenia això i un cert esperit de lluita, amb això ara ja no n'hi ha prou. Abans les nostres activitats tenien un paper representatiu: les circumstàncies actuals exigeixen que passem d'aquesta representativitat simbòlica a una de més realista i viva. Intentaré d'explicar-me. El fet és que fins fa 5 o 6 anys l'especialista que es desdoblava en hispanista professional i en catalanista professional, podia cobrir més o menys satisfactòriament aquests dos camps. Però ja no es troba tan còmode en la seva doble identitat, que l'afecta de vegades com una mena d'esquizofrènia. Parlo per experiència: jo, fa 10 anys, em sentia capaç de seguir i de controlar tot o gairebé tot el que es feia -és a dir, tot el que es publicava- en els camps de la llengua i la literatura, moderna i medieval, catalanes. Això avui és francament impossible per a qualsevol individu, gràcies, és clar, als esforços de normalització de la investigació i de l'ensenyament del català. És que individualment ja no hi donem l'abast. Això en si mateix és un senyal de normalitat i ho hem de celebrar, però també posa de manifest les nostres deficiències, la nostra manca d'autèntica representativitat. L'especialista del català a l'estranger es troba ara en una situació en què, inevitablement, o bé anirà tancant-se més i més en la seva especialització restringida -sigui la socio-lingüística o sigui la narrativa contem-